

Příběhy lesního žalu a školního lesa

Výzkumný report kvalitativních rozhovorů pro program *Školní les* vzdělávací organizace Chaloupky, o. p. s. a lesní mateřská škola

Barbora Klocová, Jan Krajhanzl

Představení ministudie

Obyvatelé Vysočiny jsou v posledních letech svědky rozsáhlého vymírání smrkových porostů. Při rychlém a intenzivním odlesňování se ztrácí charakter řady lokalit, která provázela život místních od dětství.

Dosud se však jen málo mluvilo o tom, jak tyto dramatické změny krajiny prožívají dnešní děti a dospívající. Jak vnímají rozsáhlý úbytek lesních biotopů? Všimají si vůbec těchto změn? Jak změny prožívají a jak se s nimi vyrovnávají? Stýská se jim po původní krajině? A pomáhá jim zapojení do výsadby nového lesa se s těmito změnami krajiny vyrovnat?

Na tyto otázky se zaměřuje **kvalitativní ministudie**, kterou jsme připravili ve spolupráci se vzdělávacím centrem Chaloupky o.p.s. a lesní mateřská škola. Kromě **výzkumné zprávy pro praxi**, kterou nyní čtete, bude výstupem projektu také **dokumentární film**, který zachycuje autentické reakce dětí a dospívajících z Vysočiny na proměny krajiny kolem nich. Do budoucna uvažujeme také o **vědecké publikaci** na toto téma, kde by byla podrobněji představena metodika výzkumu.

Naše šetření se zakládá na 31 osobních rozhovorech s respondenty a respondentkami z Vysočiny ve věku 8 až 18 let. Už kvůli výběru dotazovaných (viz *Výzkumný vzorek*) by bylo **problematické ho zobecnovat na všechny děti a dospívající z regionu**. Podobně nám také chybí výzkumná evidence, jak změnu prožívají dospělí. Provedenou ministudií tedy vnímáme jako svého druhu předvýzkum, kterým bychom rádi otevřeli nové, málo prozkoumané téma české společnosti v době probíhající změny klimatu.

Jednominutové shrnutí: Osm klíčových zjištění

1. Odlesňování krajiny na Vysočině je pro významnou část dotazovaných dětí a mládeže zásahem do jejich dětství, dospívání – je to „zranění“ míst, která měli rádi. Část chodí do přírody méně než dříve.
2. Reagují smutkem, steskem, bezmocí, beznadějí, ale také depresí...
3. Porozumění pro ztrátu, kterou prožívají, často nacházejí ve svých rodinách – méně mezi svými vrstevníky.
4. Někteří utíkají od těchto nepříjemných myšlenek k obrazovkám...
5. Někteří to chápou jako důkaz selhání společnosti.
6. Řada má nejasno, mlhu, zmatek v tom, zdali je odlesňování způsobeno změnou klimatu nebo není...
7. Vysazování stromů, např. v programu *Školní les*, podle všeho zmírňuje a léčí tu bolest, dává naději do budoucna.
8. Odlesňování je zkušenost, a také příležitost: její interpretace může významně ovlivnit vztah dětí a dospívajících k sobě samotným, ke krajině jejich domova, ke společnosti, k ochraně životního prostředí.

Interpretace pro praxi: Několik tipů

1. Odlesňování krajiny na Vysočině je blízkou pohromou, se kterou je důležité pracovat ve výuce zejména v místních školách, aby si děti a dospívající osvojili známé „mysli globálně, jednej lokálně“.
2. V rovině **poznávacích kompetencí** je důležité pomoci pochopit dětem a dospívajícím, co se odehrává: podrobně s nimi probrat **příčiny současného stavu** (nejen kůrvec, ale také převažující způsob hospodaření na lesní půdě, vývoj sucha a srážek na Vysočině, a co je prvotní příčinou: změna klimatu), jaké jsou **souvislosti odlesňování** (ekonomické, kulturní, technologické, politické – jak se velká rozhodnutí promítají do toho, co se děje za jejich humny), **scénáře dalšího vývoje a možná řešení, jak obnově lesů pomáhat** na osobní, krajské a celostátní úrovni (od výsadby stromků pro úpravu pravidel pro lesní hospodaření, zadržování vody v krajině). Mezi důležitá témata také patří, jak vypadá **zdravý les**, jak se pozná, jak ho obhospodařovat.
3. Didakticky se nabízí možnost pracovat s metodami **badatelsky orientované výuky** a pro společnou debatu může být inspirací **metoda psaním a čtením ke kritickému myšlení**. Aktivita **analýzy konfliktů** či **simulačních her** zase nabízejí lepší porozumění společenským příčinám vzniku podobných pohrom – předcházejí neempatickým, černobílým hodnocením sociálním aktérů (lidé jsou „sobečtí“, „líní“), podporují naopak pochopení pro jejich potřeby.
4. V rovině **osobnostně-sociálních kompetencí** je důležité být k tématu lesního žalu senzitivní. To znamená zaprvé „lesní žal“ nikomu – ani mimoděk – nesugerovat, zadruhé dětem a dospívajícím pozorně naslouchat, vytvářet pro ně případně **bezpečný prostor** pro sdílení jejich pocitů ze ztráty lesů v okolní krajině, pro uvědomění, že toto trápení neprožívají sami. Podle zkušeností pedagoga či pedagožky stojí za to hledat cesty k tomu, aby se „rána“ na vazbě některých vyučovaných k místu (place-attachment) mohla hojit, aby nedošlo k jejímu hlubšímu narušení, aby krajinu kolem měli rádi jako krajinu svého domova.
5. Pro určité odžití takové ztráty nabízí vhodné **výrazové prostředky** citlivě vedená slohová, výtvarná a hudební výchova, dobrou příležitostí je **práce v terénu**. Důležité je například ve společných debatách společně reflektovat, jaké změny odlesnění okolní krajiny do jejich životů přineslo, **co jim pomáhá vzniklou situaci citově zvládnout**, co pomáhá lidem v jejich okolí se s novou situací vyrovnat. Je to **příležitost pro podporu rezilience komunit** pro zvládání obdobných pohrom do budoucna.
6. Projekty pro děti a dospívající zaměřené na výsadbu obnovovaných lesů, jako např. program Školní les, představují výrazný **potenciál pro transformaci prožitků ztráty okolních lesů v hlubší, zralější postoje** k řešení problémů, k okolní krajině (přírodě a společnosti vůbec) a také naději do budoucna. Svědectví z rozhovorů naznačují, že aktivity jako Školní les dokážou zvyšovat jak úroveň poznání problematiky hospodaření v lesích a krajině České republiky, podporovat citové vyrovnávání se se ztrátou, tak učit aktivnímu přístupu pro zvládání jiných problémů v našem životě a v životě naší společnosti i do budoucna.

Výzkumný vzorek

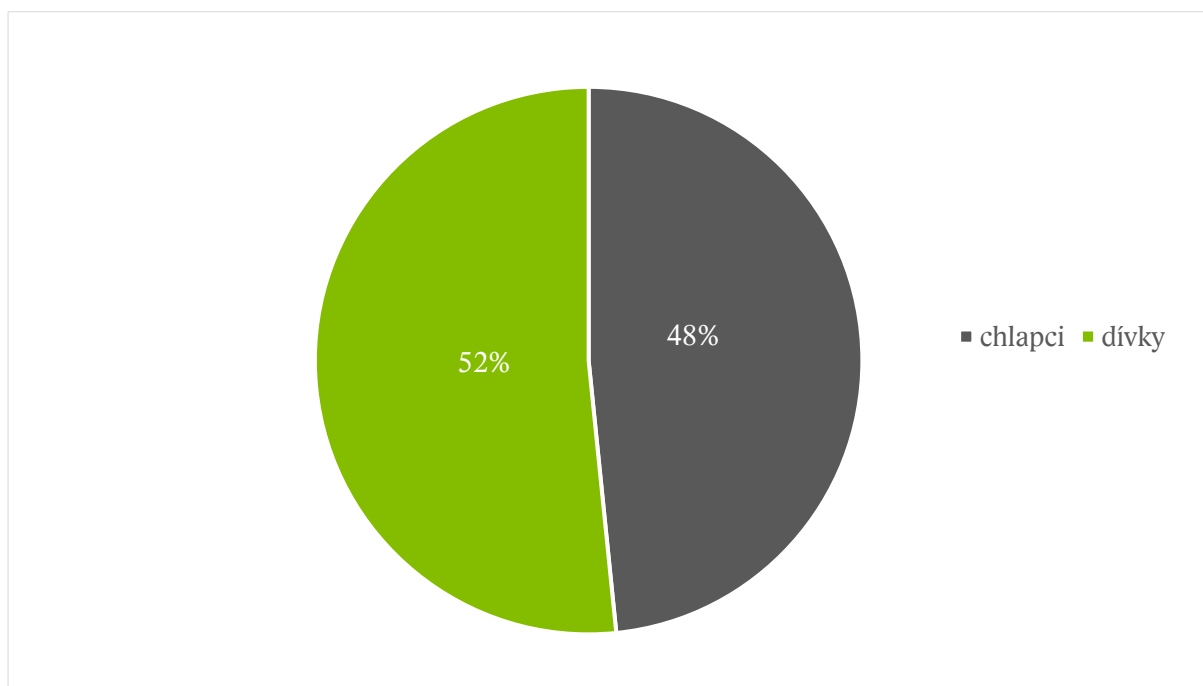
Celkem **31 rozhovorů s dětmi a mladými lidmi z Vysočiny ve věku 8 až 18 let**, kteří pocházejí z míst postižených úbytkem lesů, se uskutečnilo v polovině května 2021. Řada oslovených pochází z Jihlavy a okolí, ale také z Třebíče, Moravských Budějovic nebo Kamenice. Rozhovory s dotazovanými vedla Barbora Klocová na základě metodiky vytvořené společně s Janem Krajhanzlem.

Kritériem pro zařazení respondentů a respondentek do výzkumu byl kromě jejich věku a místa bydliště také jejich blízký vztah k lesu. Výběr dotazovaných provedli pedagogové a pedagožky z těch škol

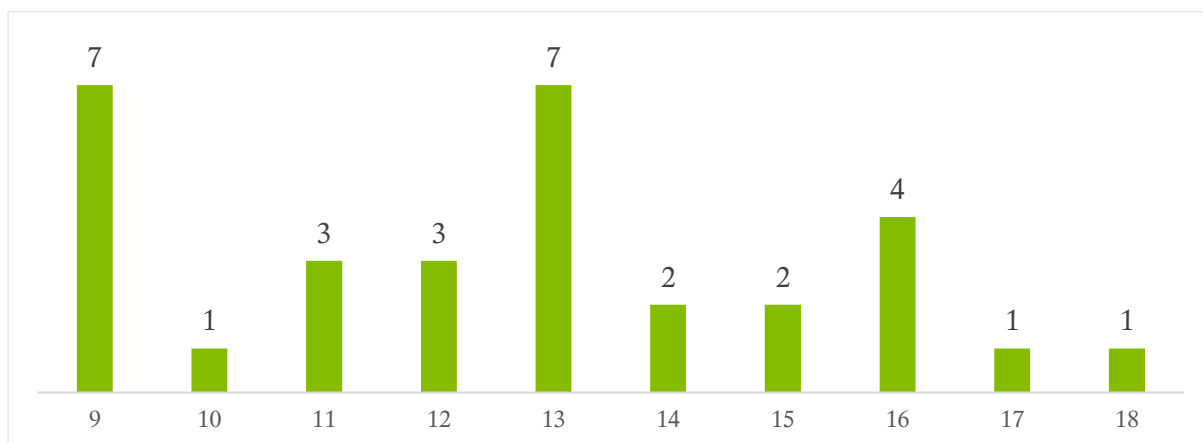
na Vysočině, které jsme oslovili. Záměrem bylo, aby část zúčastněných měla zkušenost s výsadbou nového lesa pro školy v programu *Školní les*, který organizují Chaloupky, o. p. s. a lesní mateřská škola. Ve výsledku má třináct respondentů a respondentek přímou zkušenost se *Školním lesem*, a šest dalších s výsadbou lesa při jiné příležitosti (například ve vlastním lese).

Celkem 52 % zúčastněných tvoří dívky (viz graf č. 1), průměrný věk všech dotazovaných je 12,6 let, medián je 13 let (věková struktura viz graf č. 2). Nejvíce oslovených, konkrétně šestnáct, studuje na gymnáziu v Jihlavě, čtyři na základní škole v Kamenici, čtyři na základní škole v Moravských Budějovicích a tři na základní škole v Třebíči, dva respondenti navštěvují základní školy v jiných menších obcích (viz graf č. 3).

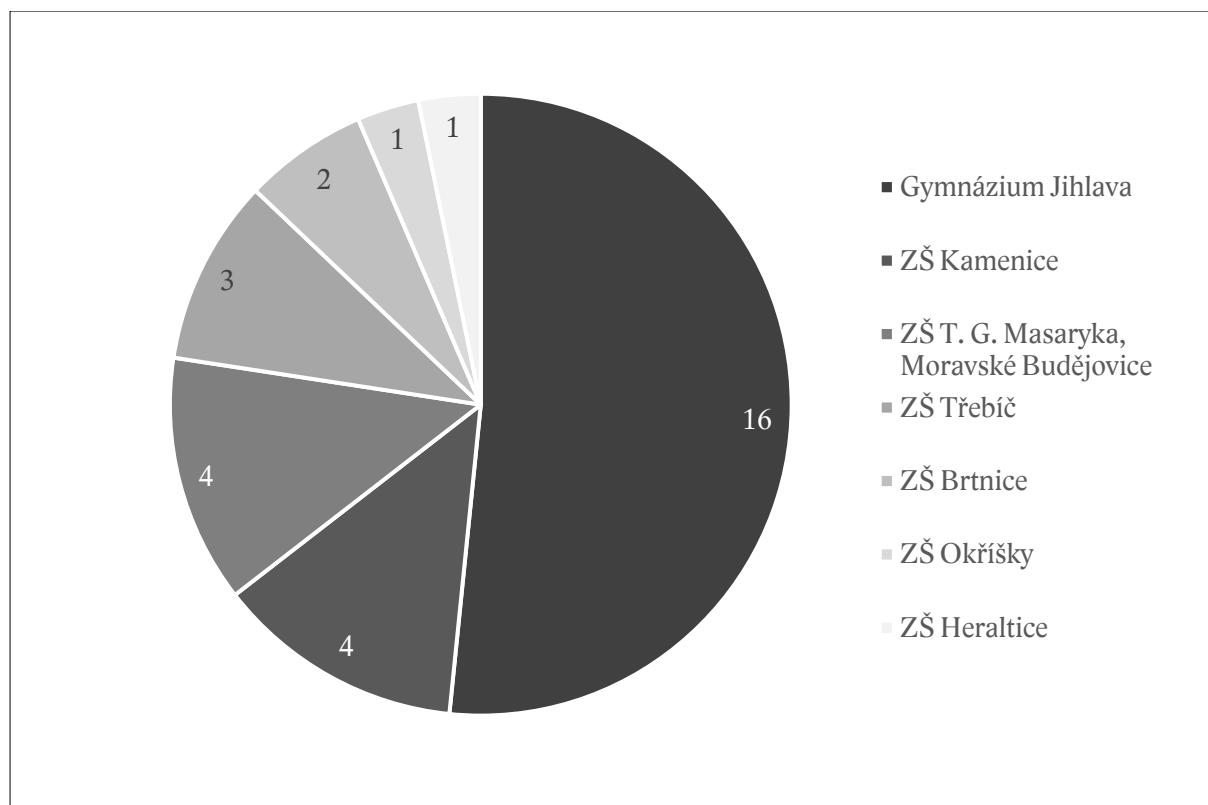
Všechny rozhovory byly anonymizovány, a jména uvedena v tomto výzkumném reportu byla u všech respondentů a respondentek změněna pro zachování důvěrnosti sdělovaných názorů a pocitů.

Graf č. 1 Pohlaví dotazovaných

Graf č. 2 Věková struktura

Graf č. 3 Škola dotazovaných

A. Výsledky: přehled zjištění z rozhovorů

Jak oslovené děti a dospívající vnímají změny v okolní krajině?

Všichni oslovení si jsou vědomi **probíhajícího odlesňování na Vysočině**. Někteří se o něm dokonce zmiňují sami od sebe, když v úvodu rozhovoru popisují, kam rádi v přírodě chodí, resp. chodívali.

Vlastně každý víkend jezdíme na chatu, máme ji za Jihlavou, dřív to bylo teda v lese, teď už to v lese není, teď tam jsou planiny okolo kvůli kůrovci, ale líbí se mi vždycky takové ty lesní scenérie, kde je potůček, kolem les, úplně ticho od silnice, akorát tam slyšíme ptáčky a šumění toho potůčku. – Filip, 17 let (R28)

Většina respondentů vnímá tyto **změny v krajině jako rozsáhlé a zásadní**.

No od té doby, co jsem se přestěhoval, tak se (krajina) docela hodně proměnila, že dřív tady bylo těch lesů docela hodně myslím, a od té doby vždycky když jedeme například k babičce, tak se koukáme, tak ten les už skoro mizí, každé týden něco ubývá, a to je hrozný pohled. – Jiří, 13 let (R23)

Ztráta lesů ale není jedinou změnou, kterou dotazovaní ve svém okolí v krajině vnímají. Část respondentů považuje za problém také **zástavbu krajiny** kvůli rozšiřování měst, stavbě silnic apod. Několik oslovených zmiňuje jako jednu z proměn okolí také přibývající **odpadky v krajině**.

Změnu v krajině část zúčastněných přirovnává k **přelomové – a také ohrožující – události**, jako např. k válce, výbuchu sopky, nebo třeba i k probíhající pandemii apod.

Mohl bych to přirovnat například – nevím, jestli teda nepřeháním – ale jako k Černobyli. Když explodoval, tak všechny lesy okolo tou radiací vymřely a musely se skácet. A to se vlastně prakticky stalo i tady, ne teda, že by něco explodovalo, ale ten kůrovec, jak začal expandovat po celé Vysočině, tak všechny lesy mizí ve zlomku vteřiny. – Filip, 17 let (R28)

Další část respondentů a respondentek vnímá odlesnění jako **devastaci krajiny**, paralelu vidí například s krajinou po těžbě uhlí nebo kácení deštných pralesů. Někteří hovoří o zabetonování krajiny, případně krajinu přirovnávají k poušti nebo stepi.

Jediný, co mi tak napadá, tak je přirovnání, když jsme se vždycky učili o zničených pánvích kvůli těžení uhlí na Mostevsku a na Ostravsku, tak takhle si to asi nějak představuju, že ti lidé tam to museli takhle cítit, a takhle ta krajina se musela ničit. – Kamil, 16 let (R9)

Když jsou oslovení vyzváni, aby zkusili odlesnění krajiny nějak vyjádřit, zobrazit, k něčemu přirovnat, popisuje řada z nich krajinu jako **temnou, černou, opuštěnou nebo prázdnou**, zmiňují dokonce i **smrt**.

Nejspíš bych nakreslila nějaký stín, který odchází a zamyká za sebou taková vrátka pomyslná a za těmi vrátky by byl schovaný ten les nebo krásná příroda a on by odcházel do takové jako pouště. – Marta, 18 let (R26)

Zajímavým zjištěním bylo, že někteří respondenti **vnímají uschlé stromy a popadané větve jako nepořádek**, něco, co se musí z lesa uklidit.

Teď mě třeba napadlo, když se zametá třeba bordel z chodníku třeba do nějakého odpadkového koše tím smetákem, tak že je to něco podobného, jako ty lesy, které pak mizí. – Matyáš, 13 let (R5)

Po zemi je spousta pařezů, poházených větví, úlomků kůry, někdy až kmenů, takže se tam nedá chodit, cesty jsou rozježděné od strojů, a je tam k nim ještě tadyten bordel. – Kamil, 16 let (R9)

Poněkud jiný druh odpovědí zazníval od žáků základní školy v Moravských Budějovicích, kde kůrovcová kalamita proběhla už dříve než například v okolí Jihlavy. Respondenti zde kromě výše uvedených odpovědí také zmiňují **probíhající obnovu krajiny**.

Tak před tím tak byly všude buď suchý stromy, spadlý a rezavý, anebo tam nebyly stromy vůbec, a teď už sou tam jakože na těch pláních, co byly vykáceny, tak teď už jsou tam zasazený nový stromky, a vypadá to, že se dobře uchytily. Takže si myslím, že se ty lesy zase do té přírody vracej. – Hanka, 13 let (R30)

V odpovědích zaznívá také zajímavá reflexe, vnímající ztrátu lesů jako **poučení či lekcí pro člověka**.

Připadalo mi to jako taková poučka pro člověka, protože ten smrk tady není úplně přírodně, nebo nevyskytoval se tady sám, no a člověk ho tady vysadil a teď na to doplatil. – Veronika, 11 let (R4)

Jak oslovení emočně reagují na změny v okolní krajině?

Dotazované děti a dospívají prožívají proměnu krajiny širokou škálou různých pocitů. Téměř všichni zmiňují některou z negativně laděných emocí jako je **smutek, žal, zármutek**, někteří uvádějí, že jim je ze situace do pláče.

Jo chodím, akorát že teď nejde říkat kam do lesa, teď jsou všude mýtiny. Vždycky když jdu do lesa, nebo jedu na kole, autem, tak se mi chce z toho brečet, je to hodně smutný, a hlavně když si pojmu, že se to vykácí, a než budou takový pěkný stromy, aby se tomu šlo říkat les, a ne nějaká smrčina, aby se tomu začalo říkat les, tak to bude po dvaceti letech, což je dlouhá doba. – Mirek, 10 let (R10)

Připadám si jako, že je mi úzko a chce se mi brečet, ale nebrečím, protože prostě už jsem docela velká, nebo jak bych to řekla, a jako chce se mi brečet a je mi jako špatně, nebo jako jsem hodně smutná a no prostě – je mi jako smutně. – Daniela, 11 let (R15)

Několik zúčastněných charakterizuje situaci dokonce jako **depresivní**, případně popisují pocity prázdnoty nebo úzkosti.

Tak je to spíš takový jako depresivní, že když mám melancholickou náladu, tak jdu do toho lesa a přijde mi, že prostě truchlím společně s ním. – Marta, 18 let (R26)

Častěji se mezi oslovenými objevuje **lítost, soucit, starost** o zvířata nebo o stromy.

Zaznívá také **nostalgie, stesk po tom, jaký les býval**.

No... jako jde ještě říct, že k tomu, když je ten covid, a doma se nudíš, tak si řekneš – jdu do lesa s někým, tam nepaří slunko, tam je příjemně! Pohodlná atmosféra. Ale když tam není les, tak maximálně jak jsme tam měli tábor, ale to to je takovej malinkej jako fujtajbl, kde jsou různé odpadky, a ten les mi vážně hodně chybí. – Mirek, 10 let (R10)

Někteří vyjadřují **frustraci spojenou s pocity bezmoci, beznaděje, případně naštvání**.

Dva dotazovaní projevují strach z padání suchých stromů či požárů.

Pro část dětí a dospívajících je obtížné své pocity vyjádřit. Zmiňují obecněji, že mají **špatný pocit, divnou náladu, nepříjemný pocit**, nebo že se jim situace nelíbí.

Co pomáhá dětem a dospívajícím vyrovnávat se s proměnou krajiny na Vysočině?

Poté, co jsme se s respondenty probírali, jak změny v krajině prožívají, jsme také zjišťovali, jak se se změnami vyrovnávají – co dělají, aby se cítili lépe.

Část dotazovaných podle svých slov používá **různé aktivity na odvedení své pozornosti**, na vytěsnění negativních myšlenek.

Když je mi smutno z toho, že les je vykácený, že to tam teď už není, kór ještě teď ta doba, tak ráda třeba jdu kousek od chaty, kde už nesvítí to světlo, a jenom si tam někde sednu pod strom a jenom se koukám na nebe, na hvězdy, a odpočívám, a úplně chci vypnout, a nad ničím nepřemýšlet, jenom si tak odpočinout tam. – Erika, 16 let (R8)

Podobně často se ozývají i hlasy těch, kterým pomáhá vyrovnat se s odlesňováním **vysazování nového lesa**, pár dalších uvádí **jinou pomoc přírodě**, například sbírání odpadků nebo zaslání příspěvku environmentálním organizacím.

Několika osloveným pomáhá **zaměřit se na naději, a obecněji pozitivní myšlenky**.

No snažím se nějak ujišťovat, že to bude v pořádku, nebo že to můžeme ještě nějak změnit, anebo se na to snažím nemyslet vůbec, protože v téhle fázi dejme tomu mého života, když mně je 13 let asi s tím nemůžu úplně nic udělat. – Markéta, 13 let (R21)

Jiní **více chodí do ještě zachovalých lesů**, nebo na jiná příjemná přírodní místa:

Chodím přírodou tak dlouho, dokud nenajdu alespoň jedno krásné místo, které by mělo nějaký utišující účinek. – Marta, 18 let (R26)

Pouze pár zúčastněných uvádí, že **nemá potřebu se se situací nějak vyrovnávat**.

Já nevím, já to spíš neberu tak, jako že by mě z toho bylo nějak zle osobně, nebo tedy je, ale ne v tom měřítku, že bych se musel nějakým způsobem z toho vyléčit, spíš to vždycky беру jako smutný fakt. – Tomáš, 15 let (R12)

Jakým způsobem vnímají proměnu krajiny blízcí našich respondentů a respondentek?

Dále nás zajímalo, jak na odlesňování Vysočiny reaguje sociální prostředí našich respondentů a respondentek, tedy také, jakou citovou oporu cítí ze strany své rodiny a vrstevníků.

Většina dotazovaných uvádí, že jejich **okolí prožívá proměnu krajiny na Vysočině obdobně jako oni, tzn. negativně – zejména jejich rodiče, resp. rodina**. Někteří se rozpovídali, co les pro jejich rodiče znamenal, že pro ně byl stálou hodnotou, nebo že se prarodiče podíleli na jeho výsadbě. Slabou odezvu v rámci rodiny vnímají pouze dva zúčastnění.

Tak třeba otec, ten to bere skoro stejně jako já. On i sázel ty stromy, co byly okolo chaty a vlastně tedka jak je to napadlo, ten lýkožrout, tak loni nebo před dvěma rokama je musel skácet, a opravdu bylo vidět, že těch stromů je mu líto, když to sázel před těma nevím čtyřiceti rokama ještě s jeho rodiči nebo mými prarodiči, tak já jsem si říkal, kousek historie, kterou on zasadil, tedka ničíme. – Filip, 17 let (R28)

Menší část zúčastněných zmiňuje i **negativní reakci na proměnu krajiny ze strany svých vrstevníků**. Jedná se především o ty, kteří byli odlesněním nějakým způsobem zasaženi, například kamarádi z chaty, nebo spolužáci, co se účastní výsadby lesa v rámci projektu *Školní les*.

Kdybych to vzala z pohledu tam těch chatařů, tak nikdo jakoby, nikomu to podle mě rozhodně nebylo jedno, jako někdo to holt přijmul, že to tak je, a někomu to hodně vadilo. Víím že my děti, co jsme tam chodili, tak to nám hodně vadilo. – Erika, 16 let (R8)

Mírná většina oslovených však zároveň popisuje reakci svého okolí jako **nevýraznou**, například si myslí, že **to lidi nezajímá nebo že to neberou vážně**. Nejčastěji to platí o vrstevnících.

Takhle co mám kamarády a kamarádky z města, co třeba do tý přírody tolik nechodí, tak víím, že si toho skoro ani nevšimli, že si to někteří ani neuvědomovali. – Erika, 16 let (R8)

Pár dotazovaných připomíná, že jejich okolí **reaguje na odlesňování také akcí**, např. odstraňují suché stromy a vysazují nové. Jedná se převážně o vlastníky lesa.

Jakým způsobem se u dotazovaných vyvíjelo vnímání změn okolní krajiny?

Děti a dospívajících jsme se ptali, zdali se v průběhu času měnil jejich pohled na odlesňování krajiny, které kolem sebe v posledních letech pozorují.

Dotazování obvykle odpovídali, že si kácení lesů začali poprvé všimnout před 2-3 lety. Možná pro někoho překvapivě více než polovina oslovených uvádí, že **prožívání odlesňování krajiny se u nich s časem umocňuje**, že dnes vnímají a prožívají ztrátu lesů silněji než na začátku. Podle řady z nich **mizí lesů stále více a více**.

No na začátku jsem si myslela, že to třeba nebude tak jako dřív, že to nebude tak hrozné, jako je to tady, že to bude sem tam nějaký strom v tom lese, ale pak jsem začala poznávat, že to asi tak nebude a že to bude mnohem víc než jeden strom. – Aneta, 14 let (R14)

Několik zúčastněných však zmiňuje, že **prožívá odlesňování silněji, protože si o situaci zjistili více informací**, že lépe chápou souvislosti.

Jako já jsem to prvně prožívala jako nijak. Ale tedkon, postupem času, když si to vlastně uvědomuju, jak ten člověk ničí tu přírodu a jak se ten kůrovec prostě zasazuje do těch stromů, tak mi to přijde hrozně smutný a je to prostě takový nepříjemný úplně pocit, je to takový... jako svírá mě to. – Daniela, 11 let (R15)

Podle dvou dotazovaných hraje roli také fakt, že jsou dnes starší.

Mírná menšina oslovených naopak v současnosti prožívá proměny krajiny **méně intenzivně než dříve**, když se o mizení lesů dozvěděli, resp. ho sami zažili. Od někoho zaznívá, že v tom prvním období to pro ně byl šok, další popisují zmatení a dezorientaci, co se vlastně děje.

Několik dotazovaných si už na proměnu krajiny **zvyklo, nebo se s ní smířilo**. Naopak dva zúčastnění zmiňují, že prožívají situaci stejně negativně jako na začátku.

Tak ze začátku to byl asi šok, protože jsme to tak nějak nikdo nepředpokládali, a furt co sezónu za sezónou ubývaly ty lesy, a teď už je to spíš tak, že s tím počítáme, a že prostě jsme s tím asi tak nějak smířený. – Kamil, 16 let (R9)

Dva oslovení zmiňují, že už ve svém okolí mohou sledovat, jak se les pomalu vrací zpátky. Jedna respondentka sdílí, jak jí pomohlo, když zjistila, že má možnost se situací něco udělat.

No v tu dobu, když jsem právě zjistila to o těch zvířatech a když jsem právě přestupovala na to vegetariánství, tak to bylo nejhorší doba, kterou si pamatuji, že jsem reálně bylo fakt špatná z toho, co ti lidi dělají něčemu, co je de facto náš domov a my jiný domov nemáme, a přesto se k tomu lidi chovají tak, jak se chovají a z toho jsem byla teda docela dost špatná a samozřejmě teď jsem z toho špatná taky, ale vím, že s tím dá dělat mnohem víc... takže se snažím o to, aby to bylo lepší a abych já dělala, co tý přírodě prospívá více. – Petra, 14 let (R31)

Jakou roli hrají proměny okolní krajiny v životě dětí a dospívajících?

Dotazovaným jsme položili otázku, co pro ně odlesnění v okolní krajině konkrétně znamená, zda se v jejich životech něco změnilo. Vzhledem k široké škále odpovědí lze soudit, že les má pro respondenty a respondentky mnoho různých významů a funkcí, často několik zároveň.

Pro značnou část respondentů a respondentek znamená odlesnění, že **přišli o estetický prožitek krajiny**. Lesy se jim líbí a byli zvyklí se na ně dívat i třeba z oken svých pokojů, pro některé znamenal pohled na lesy a na zeleň dobíjení energie.

No tak asi jako celkově takovým možná naladěním, nebo že prostě když jsem se podívala z okna, tak tam byla prostě krásná zelená plocha, úplně to člověka dobíjí energií, a teď tam už není a teď se tam jako vysázeli nové stromky, tak uvidíme, ale prostě to člověka nabíjí energií určitě. – Zuzana, 16 let (R27)

Tak určitě už Vysočinu nevnímám jako stálezelený kraj, to stoprocentně, a já nevím, přijde mi, že jsem poslední dobou i negativnější a mám pocit, že v tom hraje nějakou roli právě to, že tady ubývají lesy, protože ubývá taky ten krásný příjemný chládek v létě, když jdeme na procházku, buď se psem a nebo sám, a nebo obecně i že jak ty lesy mizí, tak je méně zeleně, že ta zeleň je fakt jako pěkná, když si představíme přírodu modrou, tak to nám nic neřekne, jo, ale když si představíme zelenou, tak je fakt pěkná, ale teďka to je takový negativní, když vidíme fakt tu planinu, kde jsou jenom pařezy, roste tam nějaká tráva, nějaké keře a není to ani tak vzhledné, jo, ten život nám chybí, to živo toho lesa. – Filip, 17 let (R28)

Pro zhruba třetinu dotazovaných je podstatnou změnou fakt, že **přišli o místa, kam chodívali na výlety** a na procházky – do přírody tak chodí v některých případech méně často.

Před tím mě víc bavilo třeba jít, chodit, jezdit v lese na kole, ale teďka už nemůžu, protože buď tam není les, nebo se tam třeba nesmí. – Šimon, 9 let (R29)

Ovlivnilo mě to v tom, že jsem přestal chodit víc do lesa, protože žádnéj pěkněj les tady nebyl moc v okolí, takže už jsem netrůvil tolik času jako dřív venku někde na procházce, to byla asi ta hlavní změna. – Matěj, 13 let (R3)

Protože přijdeme o nějakěj únik z civilizace, o nějakou přírodu, kam můžeme chodit, kde je ticho, kde je klid, kde se můžem relaxovat, kde můžem sportovat, kde se můžem uklidnit, stejně tak jako přijdeme o spoustu živočichů, kteří tam žijí... – Kamil, 16 let (R9)

Není výjimkou, že kvůli odlesnění účastníci výzkumu **přišli o své oblíbené místo v krajině**, kam se rádi vraceli, kam jezdili na tábory nebo v okolí chat.

(Máš nějaké své oblíbené místo, kam se ráda vracíš?) Ano, na chatě, měli jsme tam různá místa, máme tam, nebo měli, teď už tam les vlastně není, je to vykácené, ale jsou tam místa, máme třeba, jsme tam s bratránkem našli velkéj buk, takže tam máme takovej náš strom,

druhej rok už, tam ráda chodím, anebo, teď teda už to tam není, ale bylo tam místo, kde hodně rostly houby, bylo tam hrozně moc mechu, takový hezký zelený to tam bylo, tak tam jsem ráda chodila. – Erika, 16 let (R8)

Pro Eriku (16 let, R8) a Kamila (16 let, R9) znamená odlesnění zásadní zásah do jejich záliby, kterou je orientační běh, jelikož neměli kde trénovat a kam jezdit na závody.

...jak chodím na orientační běh, a běháme v lesích, tak tam to taky bylo seschlý, kvůli tomu se i nějaký závody zrušili, protože se nemělo kam jet do lesa. – Erika, 16 let (R8)

Problém představuje také skutečnost, že je pro některé respondenty a respondentky **složitější se v krajině orientovat**, už se ve svém okolí nevyznají a někteří se na výletě i ztratili.

Několika respondentům/respondentkám přijde odlesnění jako určitý typ **omezení**, kdy už nemohou volně projít krajinou, jelikož je oblast například uzavřena kvůli kácení, nebo je velmi těžce průchodná po vykácení.

...v místech, kde byly cesty, které vedly skrz les, takové pěkné příjemné cesty, teď jsou rozježděné strouhy od harvestorů, a teď je všude bahno, třeba. – Tomáš, 15 let (R12)

Často respondentům a respondentkám vadí, že už si **nemůžou v lese hrát**, scházet se s kamarády.

...byla jsem zvyklá, že to tam bylo vždycky bylo hezky okolo stromů, byla větší zábava v těch lesích, a teďka tam ta zábava vůbec není, v lesích si nemůžeme na něco hrát, třeba na schovku... – Lenka, 9 let (R6)

No vždycky jsme hráli v tom lese hry, a teď tam vlastně skoro žádněj les není, a těch her bude míň na výběr... – Johana, 16 let (R7)

Přišlo mi to, jako by mi někdo sebral to místo, kam jsem jezdila hrát ty hry. To se vždycky, řeklo jde se do Upíráku, a všichni věděli, že se jde do tohoto lesa a bylo to úplně automatický, a teď vlastně jako nebylo kam jít. – Mirka, 15 let (R11)

(Co to pro tebe osobně znamenají ty změny?) Tak nemůžu tak často být třeba v těch lesech, protože když chci do nějakého lesa, tak musím poprosit mamku, aby mě tam třeba dovezla, protože je to dál. Nebo prostě dřív mamka třeba chodila si hrát normálně do lesa každý den, to my už tak nemůžeme, protože těch lesů je míň. Takže asi spíš to omezení na to hraní v tom lese nebo dovádění. – Helena, 12 let (R13)

Menší části z dotazovaných chybí také setkávání se zvířaty a zpěv ptáků.

Podle mě se hlavně změnilo to, že když jsem byl mladší, tak se mi častěji stávalo, že sem potkal třeba zvíře z lesa nebo tak a v dnešní době jsem rád, když tam nějaký zvíře uvidím. Takže zvířata jsou teď podle mě vzácnější, než byly předtím. – David, 13 let (R24)

Pro mě to znamenalo, že už jsem třeba chtěl jít lesem, takže jich tam bylo míň a že jsem neslyšel třeba tolik ptáků, jak zpívali. – Šimon, 9 let (R29)

Někteří vidí jako zásah do života samotný fakt, že **v jejich životě bude chybět les** dlouhá léta, nebo že se vzrostlých lesů už ani nedožijí.

Až zase vyrostou nějaký ty lepší stromy, tak mi bude 30, což je dost. Když si řeknu, že celou pubertu, což nevím, jak to bude bez lesa, ale třeba kolem 20 až do 30... to budu mít možná i děti malý, takže třeba ve 23, dám příklad... a takže až by vyrostli aspoň nějaký sami, tak to už jim bude 7, takže 7 let od narození neuvidět pořádný, nebo náký aspoň stromy, což je jako, nebo aspoň náký malý stromy 5 let od narození, to je hodně... Takže nejen pro mě a pro mou generaci, ale i pro tu další, když ty lesy uvidí, až budou starší. – Mirek, 10 let (R10)

Erika (16 let, R8) hovoří o lese jako o něčem stálém, co bylo vždy součástí jejího života: „...docela mě to dost mrzelo, když se to pokácelo, protože ten les se tam začal, když můj děda se narodil, ten les tam byl pořád, když jsem tam byla, dycky, a teď je to prostě všechno pryč, takže to mě hodně mrzí.“

Důležitou funkcí lesa je pro menší část zúčastněných poskytování **stínu** a možnost se ochladit v teplých letních měsících.

Docela mi to vadí, v létě mi to asi bude hodně vadit, bude chybět ten stín v lesích, protože se schováš před sluníčkem... - Lenka, 9 let (R6)

Pro pár dotazovaných znamená odlesnění ztrátu možnosti sbírat houby nebo jiné lesní plody.

Jako další proměnu v životě popisuje několik dotazovaných **posun hodnot**, změnu názorů. Někteří si začali víc vážit lesů, které ještě zbyly, nebo se začali chovat šetrněji k přírodě, případně se pustili do vysazování stromků.

Tak v mém životě se hodně změnilo to, že jsem si začala víc všimnout toho jak vypadají ty lesy a celkově ta příroda, začla sem si víc všimnout problémů a víc je prostě chci řešit. - Hanka, 13 let (R30)

Jako další roli hraje u řady respondentů a respondentek fakt, že ztráta lesů představuje **problém pro životní prostředí**. Lesy vnímají jako životně důležité, protože vytváří kyslík, nebo zadržují vodu v krajině. Některé děti a dospívající tak projevují obavy o osud lidstva.

Já nevím, jak se to kácí, tak jakože je to vlastně něco špatného, protože lesy jsou prostě, musíme je mít k životu, a postupem času jsem začínala chápat, že je to fakt hodně špatný, a teďka si uvědomuju, že, jak je tady mň těch lesů, tak se nám půjde hůř dýchat, jakože vlastně budou mizet ty lesy, která vytváří ten kyslík, takže asi... - Kristýna, 12 let (R22)

Já bych asi pro ostatní, buď vrstevníky nebo pro dospělé, zopakoval, ať neberou ty lesy lhostejně, že opravdu balancují teď na hraně života a smrti, možná přeháním, ale opravdu stačí málo a přijdeme o ně, o ty lesy. - Filip, 17 let (R28)

Vzhledem k tomu, že na Vysočině vlastní mnoho lidí kus lesa, znamenala kůrovcová kalamita pro menší skupinu zúčastněných práci s odstraňováním uschlých stromů a vysazování nových. Respondentka Veronika (11 let, R4) ale také zmiňuje, že práce v lese spojila rodinu dohromady.

Pro menší skupinu dotazovaných nepředstavuje vykácení lesů větší změny v životě, nebo vnímají jiné události (probíhající pandemií) jako zásadnější.

Jak si děti a dospívající vysvětlují příčiny odlesňování na Vysočině?

Zajímalo nás, jak si příčiny výrazné změny svého okolí dotazovaní z dostupných informací, a z názorů svého prostředí, konstruují.

Mírná většina oslovených považuje za příčinu změn v krajině **kalamitu kůrovce** (lýkožrouta).

U některých byl kůrovec jediným vysvětlením a neví, proč došlo k jeho rozmnožení. Řada zúčastněných však jde více do hloubky problému, zmiňují **změnu podnebí, klimatu nebo počasí**. Uvědomují si, že pro šíření kůrovce museli nastat vhodné podmínky, nejčastěji zmiňují sucho, globální oteplování či klimatickou změnu, vzácněji zaznívají i mírné zimy.

Řada respondentů a respondentek vnímá jako problém také **špatné hospodaření s lesem a krajinou**, často reflektují souvislost mezi výsadbou *smrkové monokultury* a současným odlesňováním. Objevují se i hlasy, že „*lidé nezareagovali na kůrovcovou kalamitu dostatečně včas*“, že nechali situaci zajít příliš daleko, eventuálně, že se kvůli špatnému hospodaření s krajinou jako je intenzivní zemědělství nebo kácení lesů) v krajině nezadržuje voda.

Pro značnou část dotazovaných je ztráta lesů spojena s řadou **environmentálních problémů způsobených lidmi**. Nejčastěji zmiňují znečištění ovzduší, které si spojují s průmyslem nebo výfukovými zplodinami z automobilů, případně z letecké dopravy. Další problém představuje podle dětí a dospívajících znečišťování přírody odpadky nebo obecně její zanedbávání. Poměrně často se dotazovaní zmiňují také o tlaku člověka na přírodu a na ekosystémy. Lidé podle nich do přírody zasahují příliš, a urychlují tím změny.

Pak ještě ničí prostředí, protože se vyrábí auta a pořád se kouří z továren. Ničí ovzduší. A na to taky reagovaly ty stromy. - Patrik, 9 let (R1)

No tak hodně teda za to může člověk, lidi za to můžou, právě protože si budují třeba nové silnice, narušují ten ekosystém, a taky možná za to může i, i když to je asi taky zapříčiněno člověkem, tak třeba globální oteplování, nebo nějaké ty přírodní katastrofy, ale to se také děje kvůli tomu, že to člověk nějak narušil, před nějakým časem, nebo že to narušujeme pořád tedka, tak se všechno mění, třeba právě teplota narůstá, což potom i vadí, nebo že lidé právě zasahují třeba že nějaký odpad vypouštějí do moře, což je hodně špatné potom pro ten ekosystém toho moře, že potom na tom jsou špatně ryby a různé tihle živočichové, a taky tyhle rostliny v tom moři, a taky právě když se otepluje, to globální oteplování, tak taky to má hodně špatný vliv na ty oceány, na ty moře, a upřímně, já myslím, že by to, že by se to asi nestalo, kdyby právě do toho nezasahoval člověk, nebo kdyby tady vůbec lidi nebyly, tak by na tom příroda asi byla lépe, ale zase tak asi neumíme si to představit, protože bychom tady nebyli my, takže by neměl kdo o tom přemýšlet, ale tak je asi vše. – Markéta, 13 let (R21)

Dalším důvodem je podle některých respondentů a respondentek lidská **honba za penězi** (někteří hovoří o chamtivosti), případně jiné lidské charakteristiky, jako je **lenost a lhostejnost**.

Asi proto, že lidstvo je – nebo ne zrovna jako nějak neukazují na nějaké lidi, ale začíná být víc a víc jako chtivý, chce víc a víc pro sebe, takže třeba zavádí různou elektriku, a právě si neuvědomuje že když takhle bude pokračovat dál, tak vlastně zničí celou přírodu a potom třeba sám zahyne. – Daniela, 11 let (R15)

Anebo je to ještě lidský charakter, že vidí jeden napadený strom a za záminkou toho vykácí les, protože to dřevo vlastně zpeněží a vidí za tím jenom ty peníze, a ne tu vlastně biologickou, tu přírodní cenu toho stromu... - Filip, 17 let (R28)

Podobně vidí někteří dotazovaní příčinu v **růstu a pokroku a společnosti**, jedná se hlavně o rozrůstání měst a obecně zástavby krajiny, dva z účastníků výzkumu zmiňují také problém příliš rychlého technologického pokroku.

Podle mě je příčina hlavně to, že poslední dobou se technologií zrychlujeme, rychlejc než kdy dřív a posouváme se skoro neuvěřitelným tempem a proto si myslím, že hlavně ta technologie, protože kdybychom se tak rychle neposouvali, tak by to podle mě ještě bylo celkem v pohodě s těmi lesy, a podobně. – David, 13 let (R24)

Pro menší skupinu dotazovaných je problém v **nadměrné spotřebě**, především dřeva, event. vody.

Do jaké míry si oslovení spojují odlesňování Vysočiny se změnou klimatu?

V návaznosti na předchozí otázku jsme se respondentů a respondentek také explicitně zeptali, zdali ve svém okolí pozorují dopady klimatické změny. Přestože většina reflektuje na jevy, které se změnou klimatu souvisí, přímo s **klimatickou změnou si odlesňování spojuje jen pár z nich** (konkrétně čtyři).

Mně přijde, že to musí pocítovat úplně každý, viz třeba předloňské léto, kdy bylo neskutečné vedro a nepršelo, tak já sama to nedokážu posoudit, přece jen v té době mi bylo 16 let a nedokážu říct, jestli se něco změnilo, ale poté jsme se bavili s prarodiči nebo rodiči, tak oni dokážou posoudit, jaké bylo léto za jejich mládí a jaké je teď a podle jejich slov k té změně doopravdy dochází, Nebo konkrétně u těch lesů, tak si myslím, že je to další dopad té klimatické změny. Jak jsem říkala, že je to prostě provázané, že když je málo těch dešťových srážek, tak napadený strom nemůže nasát tolik vláhy, nemá tolik mízy, aby se ubránil proti tomu kůrovci, a tím jak jsou vedra, tak to to taky nepodporuje a ty larvy kůrovců se líhnou ještě víc a rychlejc, tak to je podle mne další – nebo ty lesy jsou taky obětí klimatické změny. – Marta, 18 let (R26)

Někteří dotazovaní vazbu odlesňování na změnu klimatu potvrzují poté, kdy jsme jim –záměrně – položily více návodné otázky, například:

(A když se řekne změna klimatu – máš pocit, že kolem sebe pozoruješ důsledky klimatické změny?) Je hodně teplo, otepluje se pořád, je málo stínu. (A souvisí nějak, že nejsou stromy, a ta změna klimatu?) Možná to spolu i souvisí, že ten kůrovec asi měl lepší podmínky, že bylo větší teplo, a že se přemnožil, a stromy jsou pryč, a je míň stínu tím pádem. – Johana, 16 let (R7)

(A zkusila by sis tipnout, proč se tomu kůrovci tady tak daří?) No jediný, co jsem si říkala, jak se změnilo trošku to klima jako kdyby ty zimy nebyly úplně pravý zimní, byly teplejší, tak jestli třeba jich přečkalo víc, že vydrželi tu zimu, že jedno léto bylo víc komárů, protože se to namnožilo a měli na to ideální podmínky, nezmrzly, tak možná jestli to je i z toho stejného důvodu, že je teď větší teplo, že dřív ta zima byla mrazivější, teď je to teplejší, tak možná přečkali a teďka se namnožili víc no. – Erika, 16 let (R8)

Bezmála polovině dotazovaných přitom k vybavení vazby na změnu klimatu pomohla i jednoduchá otázka, kterou jsme se doptávali na hlubší příčiny zmiňovaného sucha a mírné zimy.

No tak ono to je taky trochu vlivem toho globálního oteplování mám pocit, že je tady vlastně víc teplo, tím pádem ty kůrovci se víc rozmnožují a je jich tady víc. – Kristýna, 13 let (R22)

Možná bych to mohl zkusit, tak myslím si, že je to teda nedostatkem dešťů, jestli to tak je, a určitě tam budou velkou roli hrát i skleníkové plyny, které vypouští nejen dieselové motory, ale veškeré spalovací a vznětové motory a vlastně elektrárny a všechno funguje vlastně na bázi jakéhokoliv spalování a vypouštění plynů neredukovatelných, které vlastně v atmosféře dělají takovou neplechu, že se nesráží voda a nedopadají kapky na zem a neprší, když to tak řeknu. – Filip, 17 let (R28)

Řada oslovených si však není vědoma vazby mezi odlesňováním a změnou klimatu vůbec. Tento zásadní problém je pro ně vzdálený, spojují si ho například s táním ledovců, nedostatkem sněhu nebo celkovou změnou počasí.

(Když se řekne změna klimatu, vybaví se ti něco?) No, třeba globální oteplování, to je taky způsobený člověkem, ale jako nevím, změna klimatu, jestli by se změnila třeba někde tady v mírném pásu, to moc nevím, co znamená, to sme se asi ještě neučili, ale určitě si o tom budeme říkat v biologii třeba. – Jiří, 13 let (R23)

Jak řešit odlesňování Vysočiny podle dětí a dospívajících?

Na jednoduchou otázku jednoduchá odpověď: většina dotazovaných pochopitelně zmiňuje **vsazování stromů**.

Mírná většina respondentů a respondentek pak považuje za nutnost **změnit způsob hospodaření s lesy**, někteří konkrétně zmiňují výsadbu smíšených lesů, hubení kůrovce, odstraňování napadaných stromů. Jen ojediněle se ozývají hlasy, že lesy je potřebné více kontrolovat a spravovat, nebo „do lesa přivést vodu“.

Já si myslím, že pokud s tím něco uděláme, mohla by (krajina) vypadat minimálně stejně nebo o něco líp než teď s tím, že by se například některé jehličnaté prostory obměnily za listnaté a možná by se i zvětšily ty plochy lesů. – Tomáš, 15 let (R12)

(Napadá tě, jak ty sám bys s tím mohl pomoci?) No sázet čím dál víc a víc stromků, a hlavně aj ty pasti pomáhájó. Tam jich je třeba přes tisícovku v tý krabičce malý. Tatka to pak nasype do kýble a půl kýbla bylo jako těch lýkožroutů, takový černé tečky, když to tak řeknu. – Radek, 11 let (R16)

Pár oslovených se domnívá, že je do lesů potřeba **zasahovat méně**.

Tak, aby trošku se o to starali a aby hořt neterorizovali tolik ty lesy, aby jim nechali trochu volnosti, aby je nechali trochu zase povyrůst a omezili to hlavně. – Markéta, 13 let (R21)

Řada respondentů a respondentek nicméně vnímá odlesňování jako mnohem důležitější vzkaz pro společnost: podle nich bychom měli **změnit své hodnoty**, například si více vážit přírody, chovat se ohleduplně a šetrně, být skromní a nebýt lhotejní.

(A co bys vzkázala dospělým?) Aby se vzpamatovali a aby přestali dělat věci, které akorát tuhle planetu zatíží, jenom pro zisk, který i kdyby tady byl, potom jak tady dojde voda a všechno, tak peníze budou stejně úplně k ničemu. Takže si myslím, že to je zbytečné, takže co bych jim vzkázala, by bylo, aby nahlédli do toho, co vlastně dělají a jaký to bude mít dopad na přírodu, aby se zamysleli nad tím, že pokud se v tom bude pokračovat, tak naše generace nebude vyrůstat zrovna v dobrém prostředí. – Petra, 14 let (R31)

Podle několika dotazovaných by měla hrát do budoucna **větší roli osvěta**, tzn. rozšiřování znalostí o této problematice. Sporadicky je zmiňována potřeba větší podpory pro environmentální organizace.

Věří děti a dospívající, že by se sami mohli do možných řešení aktivně zapojit?

Pokud se týče možnosti schopností se situací osobně pomoci, naprostá většina dotazovaných ví, že mohou pomoci **obnovované lesy pomáhat vysazovat**. Je však důležité dodat, že řada z nich dává najevo, že by bylo třeba, aby jim někdo vysazování zprostředkoval, zorganizoval, usnadnil.

Tak existují různé spolky, které umí sázet stromy, nebo různé tábory, školky, který právě chodí ty lesy obnovovat a to, takže asi přihlásit se do nějakého takového kurzu nebo nějakého takového tábora. – Helena, 12 let (R13)

Mohl bych pomoci třeba tak, že bych se připojil do nějaké organizace, která pěstuje nějaké stromy, a kdyby se tam připojilo hodně lidí, tak společnými silami bychom třeba mohli vypěstovat, nevím, záleží, kolik lidí by tam bylo, mohli bysme vypěstovat třeba i nějaký les... – David, 13 let (R24)

Vzácně dotazovaní reagují, že by pomohli odstraňováním uschlých stromů.

Párkrát se v odpovědích objevuje i možnost **pomáhat nepřímo**, prostřednictvím šíření osvěty, zasláním finančního příspěvku, přidáním se do ekologického kroužku, nebo šetřením zdrojů.

No konkrétně doufám, že s tím pomůžu, když půjdu studovat toho lesníka na zemědělskou univerzitu. Tak doufám, že tam získám ještě víc informací a zkušeností a budu schopná nějakým způsobem té přírodě pomoci, anebo aspoň informovat lidi, jak oni by mohli té přírodě pomoci. – Marta, 18 let (R26)

Pouze ojediněle dotazovaní uvádějí, že se situací nic nezmůžou, např. kvůli věku, nebo subjektivně nedostatečným schopnostem a dovednostem.

No to úplně nevím, jak bych já tomu zrovna mohl pomoci, ale až budu starší, tak bych se taky mohl přidat k nějakým těm organizacím, co to chrání, a pomáhat tak, a jet třeba do ciziny a tam to taky chránit, protože to je taky potřeba, ale taky tady u nás, a jinak mě moc nenapadá, co bych s tím já mohl dělat, když jsem ještě dítě. – Jiří, 13 let (R23)

Jak dotazovaní vidí budoucnost krajiny na Vysočině za dvacet až třicet let?

Velká část respondentů má více či méně **pesimistický pohled na budoucnost**. Popisují řadu **obav**, kupříkladu mají pocit, že se odlesňování odehrává příliš rychle na to, aby bylo možné ve stejném tempu vysazovat lesy nové.

Za dvacet až třicet let bude okolí bez stromů a bude nedostatek dřeva, ale už aj tatka řekl, že ten lýkožrout leze i na malý stromečky. – Radek, 11 let (R16)

Podle mě budou lesy něco jako vzácnost a budem, budou to jenom chráněný lesy a to bude něco jako významný turistický místo, protože třeba v jejich okolí nemusí být lesy, tak se tam zajednou podívat jenom proto, aby viděli ten les, a jak to vypadá. – David, 13 let (R24)

Část zúčastněných se naopak dívá do budoucnosti s **optimismem**. Někteří vnímají jako pozitivní, že se lesy budou obnovovat, i když ještě nebudou tak vzrostlé, jako byly ty před kůrovcovou kalamitou.

(Jak si myslíš, že tady ta krajina bude vypadat za 20 až 30 let?) Tak myslím si, že bude jako hodně zelená, budou ty smíšený lesy, nebude to jen samej smrk a smrk, a doufám, že už tu bude taky míň odpadků, než teď. – Hanka, 13 let (R30)

Pořád někde budou ty suchý stromy. Někde tak budou už ty nízký listnatý lesy a někde bude pár zbývajících borovic, smrků. – Matěj, 13 let (R3)

Jak úplně bude vypadat, tak doufám, že by se to tak nějak snad mohlo vrátit, že tady už nějaký lesy zase budou, s tím že už jsem párkrát slyšela, že se chodí sázet školky stromečků, anebo, právě už když běhám, tak vidím, že jsou tam malý boučky, nebo i smrčky, za chatou už máme taky školky, tam už jsou trochu větší ty smrčky, ale tak doufám, že to už tady zase bude takový jako dřív, a že ty stromy tady prostě budou. – Erika, 16 let (R8)

Jak oslovení hodnotí participaci na výsadbě nového lesa?

Celkem třináct dětí a dospívajících se účastní, nebo zúčastnilo, programu *Školní les*. Dalších šest má s vysazováním lesů zkušenost odjinud.

Všichni oslovení vnímají tyto aktivity pozitivně. Některým zapojení přináší dobrý pocit, jiní si cení příležitosti pomoci krajině.

Jo, tak si myslím, že je to skvělý, že se vlastně zabere část lesa, kde se budou sázet stromy a starat se o ně. Myslím si, že je to skvělý nápad a velmi dobrý pro životní prostředí celkově. Pokud by si takhle vždycky někdo odkoupil část lesa, kde by vlastně pěstoval ty stromy a všechno, tak si myslím, že to bude dost dobře. – Petra, 14 let (R31)

Mírná většina dotazovaných také říká, že jim zapojení do výsadby nového lesa dokonce pomáhá vyrovnávat se se ztrátou okolních lesů.

(A co děláš, aby ses cítil lépe?) Tak buď třeba dělám nějaké koníčky, které mě baví, anebo jak jsme právě v rámci školního lesa, tak jsme jeli sázet stromy do školního lesa, což mě fakt bavilo, že je to taková pěkná práce, že vlastně vyvíjím budoucnost, že ty stromy opravdu budou růst celý můj život a život veškerých mých vrstevníků, než z nich budou opravdu krásné vzrostlé stromy a uvidím za sebou ten výsledek, když tam pojedu, a to mě těší. – Filip, 17 let (R28)

(A co děláš, aby ses cítila lépe?) No tak chodím hodně do lesa, kde buď sama sázím ty stromky, že se jakože cítím líp, že tomu nějak pomáhám, nebo třeba chodím prostě do lesa, kde zrovna nejsou úplně ty smrky a není to tam vykácený a je to tam prostě pěkný. A nejsou tam žádný jakože pařezy a jsou tam stromy vysoký. Tak tam. – Veronika, 11 let (R4)

Řada z těch, kteří nové lesy vysazuje, vidí ve své práci **dlouhodobý smysl**. Výsadba je pro ně smysluplnou činností, která jim dává také naději.

Bylo to pro mě něco nového, co jsem ještě nedělal, a byl to takovej dobrej pocit, že vím, že to není jen něco, co tady prostě udělám pro někoho, ale co tady bude, když se o to budeme starat i za několik desítek let ty stromy. – Kamil, 16 let (R9)

Pár oslovených na projektu *Školní les* také oceňuje, že jim **rozšiřuje znalosti a obzory**, a že se jedná o praktickou výuku venku v terénu.

No tak podle mě je to skvělá příležitost. Já si myslím že ne každá škola má takovouhle možnost vlastně mít školní les a vidět na něm, co se vlastně tam všechno děje, když teď to teda není úplně jako pozitivní vždycky. Takže já jsem ráda, že jsem se mohla toho zúčastnit a že jsem tam prostě viděla nebo že jsem si zkusila i tu práci, která je fakt jako manuální práce fakt těžká. Takže jsem si to zkusila a respekt všem, kteří pracují tak v lesnictví, a myslím si, že je to jako dobrá příležitost takhle to mít jako na škole. – Zuzana, 16 let (R27)

Projekt navíc podle některých nabízí příjemnou aktivitu, která přináší nové možnosti a kde mají možnost potkat se s novými, podobně zaměřenými lidmi.

Tak je to vlastně taky prostor, který je sice spjatý se školou a vlastně je to jako školní prostředí, ale prostě je to takový hrozně příjemné, příjemně strávený čas, příjemně strávené odpoledne s lidma, kteří se o to zajímají a který na to mají podobný nebo možná je stejný názor jako já. – Zuzana, 16 let (R27)

B. Srovnání těch, kteří vysazují a kteří nevysazují

Ve svých analýzách jsme se prioritně zaměřili na sledování podobností a rozdílů mezi těmi, kteří se podílí na výsadně obnovovaných lesů (ať už v rámci projektu *Školní les* nebo v rámci jiných projektů) a těmi, kteří na těchto aktivitách neparticipují. Zajímalo nás, zda se nějakým způsobem liší jejich názory a prožívání situace. Na dalších stranách přinášíme miniprofilů všech tří skupin, které uzavíráme souhrnným srovnáním.

Rozhovory s těmi, kteří na obnově lesů neparticipují

Naší kvalitativní studie se zúčastnilo celkem osm respondentů a respondentek, kteří se nezapojují do projektu *Školní les*, ani nevysazují stromy v rámci jiných aktivit. Většina z nich prožívá ztrátu lesů poměrně intenzivně, pocítují například **smutek, beznaděj, úzkost, lítost, žal, strach nebo bezmoc**.

Tak to že jsme občas nemohli jezdit na závody, tak rozhodně mi to nebylo jedno, byla jsem z toho taková smutná, přišlo mi to, bylo mi to hrozně líto, a potom vlastně když se pokácel i ten les za chatou, tam jsem to znala od dětství, to jsem to fakt obřečela, to mi bylo opravdu hrozně moc líto, protože tam prostě to bylo vždycky, a teď tam není nic, tak to mi hodně vadilo. – Erika, 16 let (R8)

Jen u dvou oslovených respondentů by se dalo prožívání označit za slabší, nikoliv však lhostejné. Jiří (13 let, R23) prožíval situaci silněji v minulosti, už se však se situací smířil. Matyáš (13 let, R5) neprojevil silnější emoce, ale bylo poznat, že mu na lesu záleží a že mu vadí, že mizí.

Přišlo mi to takový blbý, že prostě někde, kde byl dobrej hezkej les, že už tam prostě není, protože ten kůrovec ho prostě zlikviduje. Je to blbý no. – Matyáš, 13 let (R5)

Kromě jediné respondentky vnímají všichni **budoucnost krajiny na Vysočině více či méně negativně**, že lesů dále ubude, že budou vzácností.

No já myslím, že lidi se třeba budou snažit vysázet pár stromů, ale právěže se to víc kácí, tak to bude asi mnohem, jak bych to řekla, mmm... Dejme tomu... Mnohem méně zkrátka té krajiny nebo možná se postaví i pár domů na víc nebo nějakých budov nebo silnice taky nové, což bývá často, aby se spojili ty různá města a tak, takže toho bude určitě míň, a upřímně doufám, že ne zas tak moc. – Markéta, 13 let (R21)

Podle mě budou lesy něco jako vzácnost a budem, budou to jenom chráněný lesy a to bude něco jako významný turistický místo, protože třeba v jejich okolí nemusí být lesy, tak se tam zajednou podívat jenom proto, aby viděli ten les, a jak to vypadá. – David, 13 let (R24)

Respondentka Erika, která do budoucna hledí s nadějí, svůj postoj zdůvodňuje tím, že už kolem sebe vidí, jak se les obnovuje, jak se vysazují nové lesy. Ostatní respondenti se přitom o výsadbě lesa buď nezmiňují, nebo ji nepovažují za řešení, které situaci dokáže zachránit.

Jak úplně bude vypadat, tak doufám, že by se to tak nějak snad mohlo vrátit, že tady už nějaký lesy zase budou, s tím že už jsem párkrát slyšela, že se chodí sázet školky stromečků, anebo, právě už když běhám, tak vidím, že jsou tam malý boučky, nebo i smrčky, za chatou už máme taky školky, tam už jsou trochu větší ty smrčky, ale tak doufám, že to už tady zase bude takový jako dřív, a že ty stromy tady prostě budou. – Erika, 16 let (R8)

Většina „nesázejících“ se s negativními emocemi vyrovnává tím, že se snaží **odvést svou pozornost**, event. **vytěsnit negativní myšlenky**.

Tak třeba když jdu domu, tak si zapnu nějaký video, nebo něco, abych na to prostě zapomněl, abych prostě už nemyslel na to, že se prostě hodně lesů pokácelo, a podobně. – David, 13 let (R24)

Pár zúčastněných se snaží **myslet pozitivně**.

Tak doufám, že prostě zasadí nový lesy nebo že ten kůrovec vymizí a že se to zase vrátí tak, jak to bylo dřív vlastně. – Helena, 12 let (R13)

No snažím se nějak ujišťovat, že to bude v pořádku, nebo že to můžeme ještě nějak změnit, anebo se na to snažím nemyslet vůbec, protože v téhle fázi dejme tomu mého života, když mně je 13 let asi s tím nemůžu úplně nic udělat. I když můžu se zapojit třeba do nějakých programů, to by šlo, mohla bych se zeptat paní učitelky, ta by mi určitě něco doporučila, ale obvykle když právě přemýšlím nad nějakými těmihle už vážnějšími tématy, tak obvykle se na to snažím spíš nemyslet. Ne úplně ignorovat, ale aspoň v tu chvíli na to nemyslet, protože jinak z toho mám hrozný pocit, třeba nemůžu říct úplně depresi, ale je to prostě toho na mě moc, protože je to hrozná rozsah... a prostě snažím se to nějak trochu potlačit. – Markéta, 13 let (R21)

Podobně pak jedné z respondentek, Marii, pomáhá vyhledávat místa, kde je ještě les zachován.

Jdu do lesa, kde to není tolik vykáčený, nebo jdu prostě ven. Nebo se snažím prostě myslet na něco jiného. – Johana, 16 let (R7)

Dva respondenti pak uvádějí pomoc přírodě jako způsob, kterým se s negativními pocity vyrovnávají.

(A děláš něco, aby ses cítila lépe?) Asi sbírám spíš ty odpadky, aby to tady bylo čistější, ale furt to pomůže jenom tý naší čtvrti. – Pavla, 11 let (R17)

No rozhodně nedělám takový ty věci, že odhazuju věci v lese, nebo tak, anebo někdy pomůžu, že dám nějaký příspěvek na takový lesy nebo takový ty organizace, a to se pak cítím docela líp, ale von se vždycky člověk asi cítí trochu špatně, když on to zrovna nedělá, ale nemá žádný takovej hlas do těch velkejch organizací, co to dělají, a nevyčítají si to. – Jiří, 13 let (R23)

Rozhovory s těmi, kteří na obnově lesů participují v rámci projektu *Školní les*

Projektu *Školní les* se zúčastnilo celkem deset respondentů a respondentek, další tři dotazovaní se sice také projektu účastnili, rozhovor ale proběhl při jejich první aktivitě v lese, jejich odpovědi tak budou vyhodnoceny zvlášť. Většina ze zmíněných deseti zúčastněných jsou studenti jihlavského gymnázia, čtyři respondenti navštěvují základní školu v Moravských Budějovicích.

Prožívání ztráty lesů se významně liší podle oblastí, kde respondenti bydlí. Studenti z jihlavského gymnázia prožívají změny intenzivněji, negativněji než respondenti z Moravských

Budějovic. Zažívají emoce jako smutek, vztek, frustraci nebo lítost, pocit prázdnoty nebo pocit určitého omezení.

Dřív jsem to tak jako ignorovala, nebo jsem tomu nevěnovala úplně pozornost, protože jsem si vždycky myslela, že to bude fakt jako úplně zlomeček lesa nebo tak, ale čím jsem starší, tím víc se na to jako soustředím a tím víc to jako vidím. Je to čím dál tím víc vidět a čím dál víc to na mě působí třeba i s tím táborem, tak je to fakt takový smutný, když vidíte, jak se ztrácí to, na co jste se těšili třeba celý rok. Je to takový skličující, že s tím vlastně stejně jako nemáte co dělat, a i když o tom víte a třeba to vidíte, tak vlastně se dá jenom přihlížet a nějak nemůžete s tím hýbat, takže jenom prostě přiblížíte. – Mirka, 15 let (R11)

Respondenti a respondentky z Moravských Budějovic a okolí už situaci prožívají více pozitivně, kácení v okolních lesích proběhlo dříve než u Jihlavy, práce na obnově lesů více pokročily. Když ale lesy mizely, tak jejich ztrátu prožívali s obdobnou intenzitou.

Stejně jako ti, kteří stromy nesází, tak i v tomto případě se někteří vyrovnávali se ztrátou lesů pomocí **odvedení pozornosti, pozitivním myšlením nebo návštěvami zachovalých koutů přírody**. Téměř všichni respondenti však navíc uvedli, že jim ve vyrovnávání se situací pomáhá právě zapojení do výsadby lesů.

Tak buď třeba dělám nějaké koníčky, které mě baví, anebo jak jsme právě v rámci školního lesa, tak jsme jeli sázet stromy do školního lesa, což mě fakt bavilo, že je to taková pěkná práce, že vlastně vyvíjím budoucnost, že ty stromy opravdu budou růst celý můj život a život veškerých mých vrstevníků, než z nich budou opravdu krásné vzrostlé stromy a uvidím za sebou ten výsledek, když tam pojedu, a to mě těší. – Filip, 17 let (R28)

Jedné respondentce také například pomohlo, že si díky projektu *Školní les* uvědomila širší souvislosti a příčiny celé situace.

(Co bys k této akci vzkázala?) Ať pokračuje s tím, co dělá, že je důležitý, abychom věděli takhle kompletně, jak jsem říkala, protože je fajn vědět následky a co vůbec bylo počátkem tady toho problému, protože podle mě se s tím potom dá mnohem lépe žít a pracovat s tím dál. – Mirka, 15 let (R11)

Přestože ne všichni respondenti explicitně zmiňují, že jim vysazování stromků pomáhá vyrovnat se s odlesněním, uváděli všichni, že **mají z účasti na projektu vysazování lesa dobrý pocit – díky němu se cítí lépe, dává jim naději**.

No, mám z toho dobřej pocit, protože pomáhám těm lesům, takže se z toho cítím dobře potom. – Veronika, 11 let (R4)

Bylo to pro mě něco nového, co jsem ještě nedělal, a byl to takovej dobřej pocit, že vím, že to není jen něco, co tady prostě udělám pro někoho, ale co tady bude, když se o to budeme starat i za několik desítek let ty stromy. Takže připadal jsem si dobře, protože jsem věděl, že tady nedělám něco jen tak pro nic za nic, ale že tady pomáhám obnovit les, který, když se o něj budeme starat, tak tady bude i za několik let, ne-li desítek let. – Kamil, 16 let (R9)

Bylo to pro mě takové veselejší, i když jsem byla v tom vykáceným lese, věděla jsem, že tomu lesu pomáhám, takže mě to bavilo, a pak když jsme odcházeli, tak jsem cítila takový to – jo dobrý pomohla jsem, ale už zase jdu pryč. Také jsem cítila, jestli vůbec ty stromky stihnou vyrůst, a jinak to pro mě bylo takový veselejší. – Lenka, 9 let (R6)

Připadam si... mám dobřej pocit, protože sme sázeli ty lesy a sázeli ty smíšený, takže si připadam jakože šťastná, že sem pomohla přírodě, já nevím, jak to vyjádřit. – Hanka, 13 let (R30)

(A co děláš, aby ses cítil lépe?) Tak buď třeba dělám nějaké koníčky, které mě baví, anebo jak jsme právě v rámci školního lesa, tak jsme jeli sázet stromy do školního lesa, což mě fakt

bavilo, že je to taková pěkná práce, že vlastně vyvíjím budoucnost, že ty stromy opravdu budou růst celý můj život a život veškerých mých vrstevníků, než z nich budou opravdu krásné vzrostlé stromy a uvidím za sebou ten výsledek, když tam pojedu, a to mě těší. – Filip, 17 let (R28)

Do budoucnosti se dívá **většina dotázaných z této skupiny optimisticky**, i když si uvědomují, že to bude trvat dlouho, a že lesy nebudou stejně vzrostlé, jako bývaly. Pozitivně hodnotí, že obnovené lesy budou více smíšené.

Tak myslím si, že bude jako hodně zelená, budou ty smíšený lesy, nebude to jen samej smrk a smrk, a doufám, že už tu bude taky míň odpadků, než teď. – Hanka, 13 let (R30)

Jen menší část vnímá budoucnost pesimističtěji, jsou např. přesvědčeni, že se odlesňování odehrává příliš rychle na to, aby se s tím stihlo něco udělat, nebo že bude krajina Vysočiny do budoucna více a více zastavěna.

Já budu asi možná pesimista, já se obávám, že možná to bude jako spíš horší. Když to vidím kolem sebe, tak mám pocit, že ani kdyby bylo na práci v těch lesích, které jsou napadené kůrovcem, nasazeno hrozně moc lidí, tak si myslím, že asi úplně nemají šanci, protože to fakt jako prostupuje úplně hrozně rychle. Že člověk jako někde jede, a pak tam jede za týden, a už je prostě zase další strom suchý, a tak je to takový hodně rychlý. Takže spíš asi budu pesimista. – Zuzana, 16 let (R27)

Dva dotázaní se pak domnívají, že o budoucnosti teprve rozhodne, jak se lidé k situaci postaví, jak zareagují.

Těžko říct, to záleží, jak se k tomu teď postavíme, přál bych si hodně, aby vypadala, jak vypadala dřív, ne-li ještě líp, ale bojím se, že pokud se s tím nic neudělá, tak to může vypadat, že spousta lesů vymizí, a budou to spíš velké paseky, a přijdem tím o hodně. – Kamil, 16 let (R9)

Tak mám jako dvě spekulace, kde jedna bude, že kůrovce se nepodaří zastavit a přijdeme o obrovskou část lesů, že tu zbyde maximálně 10 nebo 5 procent veškerých lesů, že budou vlastně jenom holé planiny, a budeme muset sázet stromy a nebo tu vlastně nebude žádný chládek, žádný stín, žádné dřevo, nic, žádná voda, anebo se nám toho škůdce podaří zastavit, lesy se zase krásně rozjedou zase krásně budou fungovat, už teda ze zkušenosti nebudeme sázet jenom lesy monokulturní, ale budeme sázet lesy smíšené, kde vlastně tomu kůrovci jde předejít... – Filip, 17 let (R28)

Rozhovory s těmi, kteří na obnově lesů participují mimo projekt Školní les

Do této kategorie byli zařazeni ti, kteří pomáhali s obnovou lesů buď na vlastním pozemku, nebo v rámci jiného projektu, než je Školní les (např. z vlastní iniciativy) – dohromady se jedná o sedm dotázaných.

Odlesnění prožívají především negativně, z emocí dominuje smutek nebo lítost.

Je to takový jakože smutný, ta příroda se hrozně moc mění a jakože celkem rychle a jako... Já si o tom myslím, že je to takový smutný, že prostě ty lesy už nejsou a tak, že prostě za několik let už to nebude, že si půjdeme na procházku do lesa, že už bude těžký najít nějakou hezkejš les. – Kristýna, 13 let (R22)

Dvě respondentky prožívají změnu v krajině ještě silněji, např. jim bylo do pláče, uváděly také úzkost a lítost.

Připadám si jako že je mi úzko a jako chce se mi brečet, ale nebrečím, protože prostě už jsem docela velká, nebo jak bych to řekla, a jako chce se mi brečet a je mi jako špatně, nebo jako jsem hodně smutná a no prostě – je mi jako smutně. – Daniela, 11 let (R15)

Také do budoucna má tato skupina **relativně negativní očekávání**. Podle jednoho z respondentů lesy dokonce postupně zmizí úplně.

Připadá mi vlastně, když si řeknu, že do budoucna, si nedokážu představit, jak až to bude zlé, že to vlastně jako, když už teďka je s tím docela problém, tak do budoucna jakože jak to vlastně bude ta krajina vypadat, tak je to takový jakože smutný, nebo že tam nebudou skoro žádné ty lesy, a jakože ono teď jsou ty lesní školky, že se co nejvíc sázejí ty stromy, ale než to vyroste, tak to tamky bude chvíli trvat. – Kristýna, 13 let (R22)

(Jak si myslíš, že to tady bude vypadat tak za 20 až 30 let?) Za 20 až 30 let bez stromů a bude nedostatek dřeva, ale už aj tatka řekl, že ten lýkožrout leze i na malé stromečky. No trochu, no. (Takže si myslíš, že ty lesy vymizí?) Myslím, že postupně ano, ale nedá se s tím nic dělat. – Radek, 11 let (R16)

Pouze jedna respondentka vyjadřuje naději, že se podaří lesy obnovit a kůrovce vyhubit.

(Jak vidíš tu situaci tak za 20–30 let?) Tak pokud vysázíme ty stromy, jako je sází tady různé společnosti, tak si myslím, že by mohly vyrůst. A tenhle les by se zase mohl obnovit, i když nevím, jak to bude s tím kůrovcem, jestli se nám nějak podaří ho vyhladit nebo tak. Jakoby záleží na tom, jestli vyhladíme toho kůrovce, nebo tady bude pořád s námi, protože to by jsme potom mohli sázet a sázet a sázet ty stromy a stejně by vlastně se nic nedělo. (A který ten scénář je podle tebe pravděpodobnější?) Já si myslím, že je pravděpodobnější ten, že ho asi vyhladíme, a ty lesy by se zase mohly obnovit. – Aneta, 14 let (R14)

Přibližně polovině oslovených z této skupiny pomáhá vyrovnávat se se situací **pomáhání přírodě nebo vysazování stromků**.

(A děláš něco, aby ses cítila lépe?) No tak například když jsme se zapojovali do toho sázení lesu, jsme tam jeli sázeli jakože ty stromy a tak, a nebo třeba jako když se snažme být víc ekologičtější k té přírodě, jako když jdeme třeba lesem, tak když tam vidíme nějaký odpadek, tak to vyhodíme do odpadku. – Kristýna, 13 let (R22)

Kromě vysazování zmiňují dotazovaní tak jako v dalších skupinách také snahu o pozitivní myšlení, pokusy odvést svoji pozornost od odlesňování, **výlety do zachovalých koutů přírody**.

Stejně jako u dětí a dospívajících, co se účastní *Školního lesa*, mají i tito respondenti **ze vysazování nového lesa dobrý pocit, a také jim dává do budoucna naději**.

(Co to pro tebe znamená, že sázíš stromy?) Pomáhat přírodě a že jí pomáhám. Cítím se líp, že jí dám taky něco. Že se dá říct, že někteří lidi prostě sednou a nic nedělají a někteří zase pomáhají docela dost té přírodě no. – Radek, 11 let (R16)

Já z toho mám dobrý pocit, že se vlastně snažíme tu přírodu nějak zachránit, nebo jak bych to řekla, a dělá mi to jako radost, dobrou pocit u srdce, že aspoň na nějakém kousku planety můžu pomáhat – Daniela, 11 let (R15)

Rozhovory s těmi, kteří projektu *Školní les* účastní krátce, nebo jen okrajově

Poslední skupinou dotazovaných jsou ti, kteří se buď projektu *Školní les* teprve začínají účastnit, nebo jej zúčastnili jen jednorázově – Jedná se celkem o pět respondentů a respondentek. Tři z nich jsou členy skautského oddílu, který získal vlastní kus lesa, a rozhovory byly provedeny v rámci jejich první aktivity v lese. Další dva respondenti se přidali k programu výsadby lesa na Chaloupkách, jelikož jsou jejich rodiče do projektu zapojeni.

Prožívání ztráty lesů je u třech respondentů spíše negativní, nikterak však výrazně. Dva dotazovaní vyjadřují silnější pocity jako je naštvaní, nebo stesk po původním lese.

No byl jsem hodně smutnej. Vážně hodně. A moc jsem to z těch zpráv nepocítoval, a pak, když jsem to viděl venku, tak jsem úplně byl z toho strašně nešťastnej, a prostě nevím, jak bych to popsal. – Mirek, 10 let (R10)

Jsem smutnej, dost naštvanej kvůli celkem tomu, jak se to zavinilo, že to byla hloupá chyba prostě od lidí. – Matěj, 13 let (R3)

Co se týče vyrovnávání se s odlesněním, tak převažují ti, kteří se snaží přesměrovat svou pozornost na něco příjemného nebo na situaci nemyslet.

No... já se tak s babičkou, nebo když jdu s tím člověkem, což je nejčastěji s mámou, tak když jdu s ní, tak se tam s ní bavím, snažím se na to zapomenout, že jsou ty lesy vykáceny a to je asi jako jediný co dělám, abych jako na to furt nemyslela. – Lenka, 9 let (R6)

Dva respondenti uvádějí, že jim ve vyrovnávání se s se ztrátou lesů v okolní krajině pomohla práce na obnově lesa.

Tak třeba mě potěšilo, když jsme šli tady se skautem zasázet stromky a zasázeli jsme několik desítek stromků někam, nebo dneska jak jsme čistili okolo těch stromků, aby mohly růst. Čili vím, že tomu nějak pomáhám. To je to, co je dobře na tom. Snažit se tomu pomoci. – Matěj, 13 let (R3)

Vzpomenu si na to, že ten les bude lepší, že tam zasadili ty sazenice. Že tam za dlouho ale... že tam znovu bude ten les. – Petr, 9 let (R2)

Všichni respondenti v této skupině vnímají budoucnost krajiny převážně pozitivně. Uvědomují si, že lesy sice budou z počátku nižší a více roztroušené, ale věří, že se budou postupně obnovovat.

(Jak si myslíš, že tady ta krajina bude za dvacet až třicet let vypadat?) Pořád někde budou ty suchý stromy. Někde tak budou už ty nízký listnatý lesy a někde bude pár zbývajících borovic, smrků. Podle mne to bude nějak tak vypadat za těch pár let. (A myslíš si, že nastane změna k lepšímu, nebo k horšímu?) Já myslím, že by mohla nastat změna k lepšímu, že si uvědomí někdo, že vysazovat všude jenom ty jedny stromy kvůli tomu, aby měli bohatství, tak je špatně a že se ta krajina musí udržovat normálně. – Matěj, 13 let (R3)

(Jak bude krajina vypadat za dvacet až třicet 30 let?) Zelená spíš. Zmizí kůrovec, protože sežere všechny stromy a člověk místo toho vysadí listnatý a kůrovec nežere listnatý stromy. – Patrik, 9 let (R1)

Výsledky srovnání skupin těch, co vysazují a nevysazují nové stromky

Jak ukazuje srovnání výše popsaných skupin, existují rozdíly mezi skupinami dotázaných podle toho, do jaké míry se účastní obnovy lesů. Odpovědi respondentů a respondentek naznačují, že **vysazování stromků dětem a dospívajícím pomáhá vyrovnávat se se ztrátou lesů** – přináší jim dobrý pocit a do budoucna naději.

Mezi těmi, kteří se zúčastnili programu *Školního lesa*, bylo zřetelně méně respondentů, kteří by se dívali na budoucnost krajiny na Vysočině pesimisticky. Naopak pokud děti a dospívající vysazují stromky ve vlastním lese nebo v rámci jiného projektu, překvapivě očekávají více negativní vývoj situace v budoucnosti, stejně jako ti, kteří se do vysazování nezapojují vůbec.

Děti a dospívají, kteří se na výsadbě nových stromků nepodílejí, se se situací častěji vyrovnávají tím, že nad ní zavírají oči, snaží se přesměrovat svou pozornost nebo vytěsnit své černé myšlenky. U skupiny, která se vysazování teprve začíná účastnit, nebo vypomohli jednorázově, není možné zcela jasně určit, jak velkou roli hraje účast na projektu v jejich názorech a prožívání.

Pokud se týká intenzity prožívání ztráty okolních lesů, **určitý vliv na ně může mít jak zapojení do výsadby, tak například situace v místě bydliště dotázaných** – to ukazují například odpovědi oslovených z Moravských Budějovic, kde už kácení proběhlo před delší dobou, a nově vysázené lesy začínají pomalu dorůstat.

Více informací o projektu a autorech výzkumu

Chaloupky o. p. s. a lesní mateřská škola je neziskovou nevládní vzdělávací institucí s dlouhou tradicí. V Kraji Vysočina působí již od roku 1992. Zabývá se především environmentální výchovou a vzděláváním. Děti i dospělí vede k ochraně přírody a trvale udržitelnému způsobu života. Na sedmi pracovištích uskutečňuje každoročně stovky jednodenních a vícedenních výukových programů pro děti i pedagogy. Kromě toho provozuje sociální službu sociální rehabilitace Klub Lebeda a nabízí sociálně-terapeutické programy pro osoby se speciálními sociálními potřebami. Pro tuto oblast využívají metody zahradní terapie ve svých přírodních zahradách. Odkaz: www.chaloupky.cz

Mgr. Barbora Klocová je absolventkou Environmentálních studií na Fakultě sociálních studií Masarykovy univerzity. Během studia získávala další zkušenosti např. na University of South-Eastern Norway, kde se věnovala udržitelnému turismu a ochraně biodiverzity, nebo v energetickém družstvu Som Energia v Katalánsku. Studium úspěšně završila svým environmentálně-psychologickým výzkumem proenvironmentálního chování lidí na dovolené. Vystudovala také žurnalistiku se zaměřením na tvorbu videí. V současné době působí na komunikačním oddělení University of South-Eastern Norway.

PhDr. Jan Krajhanzl, Ph.D. je sociální a environmentální psycholog, specialista na komunikaci environmentálních témat s veřejností. Působí na Katedře environmentálních studií Fakulty sociálních studií Masarykovy univerzity. Zaměřuje se především na oblast komunikace v ochraně přírody a ochraně klimatu, výzkumy českého veřejného mínění, motivace k environmentálně šetrnému chování a psychologické přínosy kontaktu s přírodou. Je autorem publikací *Psychologie vztahu k přírodě a životnímu prostředí* (2014) a *Dobře utajené emoce a problémy životního prostředí* (2012), a spoluautorem publikací *Vztah české veřejnosti k přírodě a životnímu prostředí: Reprezentativní studie veřejného mínění* (2018) a *Možnosti spolupráce s veřejností nejen v ochraně životního prostředí* (2010). Spojení psychologie s environmentálními tématy se odborně zabývá od roku 2003, rád propojuje vědu s praxí. Odkaz: www.twitter.com/JanKrajhanzl